

GRĀMATU RECENZIJAS

<https://doi.org/10.22364/lviz.117.08>

Gvido Straube

Dr. hist., prof., Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāte; direktors, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts

Karsten Brüggemann, Detlef Henning, Konrad Maier, Ralph Tuchtenhagen (Hrsg.). *Das Baltikum. Geschichte einer europäischen Region. Band 1: Von der Vor- und Frühgeschichte bis zum Ende des Mittelalters*. Stuttgart: Hiersemann Verlag, 2018. 651 S. ISBN 978-3-7772-1825-0

Karsten Brüggemann, Detlef Henning, Ralph Tuchtenhagen (Hrsg.). *Das Baltikum. Geschichte einer europäischen Region. Band 2: Vom Beginn der Frühen Neuzeit bis zur Gründung der modernen Staaten*. Stuttgart: Hiersemann Verlag, 2021. 776 S. ISBN 978-3-7772-2100-7

Karsten Brüggemann, Ralph Tuchtenhagen, Anja Wilhelmi (Hrsg.). *Das Baltikum. Geschichte einer europäischen Region. Band 3: Die Staaten Estland, Lettland und Litauen*. Stuttgart: Hiersemann Verlag, 2020. 743 S. ISBN 978-3-7772-2013-0

With this publication, the German-reading public has acquired a rather sizeable, three-volume addition to their library that helps them to learn more about the Baltic and its history. The work is written on a high academic level, with extensive reference material. The reader is acquainted with the territories of the three present-day Baltic states from pre-history to the present day, when their statehood has been restored. Among the authors are respectable German historians as well as their colleagues from Lithuania, Latvia, Estonia, and Poland. Among other things, the three volumes could serve as an impetus to Latvian historians, signalling that it is high time to write and publish our own academic history based on the latest research findings.

Pavisam nesen vāciski lasošiem Baltijas vēstures interesentiem radusies iespēja apjomīgā trīsējuma izdevumā “Baltija. Kāda Eiropas reģiona vēsture” iepazīt šī reģiona vēsturi. Pirmajā acumirkli gan gribas rast atbildes uz dažiem jautājumiem.

Pirmkārt, kas ir “Baltija”? Kā liecina 3. sējuma virsraksts, izdevuma autori šoreiz ar šo apzīmējumu ir domājuši šodienas visu trīs Baltijas valstu teritorijas – Lietuvu, Latviju un Igauniju. Pēc šīs loģikas arī pirmie divi sējumi apskata šo ģeogrāfisko telpu no aizvēstures līdz pat moderno valstu dibināšanai. Līdz ar to jau samērā konsekventi šobrīd arvien biežāk iezīmējas tendence atnest veco Baltijas izpratni kā tikai Latvijas un Igaunijas teritorijas un tām pievienot arī Lietuvu. Šķiet, ka pirmie pa šādu ceļu vēl 2000. gadā gāja grāmatas “Baltijas valstu vēsture”¹ autori, kuri arī piedāvāja lasītājiem skatīt Baltiju kā tagadējo Lietuvas, Latvijas un Igaunijas valstu teritorijas no aizvēstures līdz mūsdienām, turklāt šeit tika stingri respektēts vienīgi hronoloģiskais princips un nevienai no šīm valstīm netika dotas kādas privilēģijas īpaši izcelt savas vēstures specifiskās nianse separātās nodaļās. Līdzīgu tendenci – skatīt Baltiju kā šodienas visu trīs valstu teritoriju – varēja konstatēt arī Reformācijas jubilejas kontekstā izdotajā sērijā “Reformācija un konfesionālisms”.²

¹ Maisalu, Ains, Kjaupa, Zigmants, Straube, Gvido, Pajūrs, Ago (sast.). *Baltijas valstu vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.

² Asche, Matthias, Buchholz, Werner, Niendorf, Mathias, Schiele, Patrick, Schindling, Anton (Hrsg.). *Protestantismus in den baltischen Landen und in Litauen. Nation und Konfession vom 16. Jahrhundert bis 1918* (Reformationsgeschichte Studien und Texte, Bd. 170). Münster: Aschendorff Verlag, 2021. Sk. arī G. Straubes recenziju *Latvijas Vēstures Institūta Žurnālā*, 2022, 1, 176.–180. lpp.

Otrkārt, vai šis trīssējumu darbs spēs sniegt lasītājiem ko jauno salīdzinājumā ar pēdējo apjomīgo monogrāfiju par Baltijas vēsturi, kura tika izdota 1994. gadā un kuras atbildīgais redaktors bija Gerts fon Pistolkors³? Respektīvi – vai tikai robežu paplašināšana, citāda struktūra un hronoloģiskie rāmji, kā arī samērā apjomīgs autoru kolektīvs būs tās atšķirības?

1. sējums hronoloģiski aptver aizvēsturi un agros laikus līdz pat viduslaiku beigām. Jau šajā sējumā iezīmējas šī projekta specifika, proti, dažādiem hronoloģiskiem vēstures etapiem, respektīvi, to izklāstam, vērojama atšķirīga uzbūve, tie nav veidoti pēc vienas sistēmas. Diemžēl šī pieeja atkārtojas arī nākamajos sējumos, un līdz ar to kopumā visas trīs grāmatas pēc savas struktūras ir kā trīs vitrāžu logi, kurus veidojuši trīs dažādi mākslinieki, turklāt katrs darbojies stingri individuāli un nav bijusi ne mazākā vienošanās, kādam būtu jābūt rezultātam.

Rezultātā 1. sējumā tikai aizvēstures un agrinās vēstures posmam veltītā nodaļa, kuras autori ir Andris Šnē un Heiki Valks, ir būvēta pēc līdzīga principa kā “Baltijas valstu vēsture”, proti, visa Baltija – Lietuva, Latvija un Igaunija – skatīta vienoti un nedalīti, kas ļauj cerēt, ka lasītājs varēs ieraudzīt visa reģiona kopīgo un atšķirīgo salīdzinājumā kompakti un dinamiski. Šķiet, ka arī Baltijas ģeogrāfisko un valodniecisko telpu raksturojošie raksti (*Hansjörg Küster* un *Cornelius Haselblatt*) ir koncipēti pēc līdzīgas sistēmas. Tomēr tālāk jau visos sējumos sāk dominēt citi principi. Tā 1. sējumā, runājot par viduslaikiem, atsevišķi ir nodalīta Livonija (Latvija un Igaunija) un Lietuva. 2. sējumā, kura virsraksts ir “No jauno laiku sākuma līdz moderno valstu dibināšanai”, tiek piedāvāts cits strukturējums, kura pamatā ir politiskais faktors: *Baltija zem Polijas un Lietuvas kundzības; Baltija zem Dānijas un Zviedrijas kundzības; Baltija zem Krievijas kundzības*. Dīvaini, tomēr no šīs nodaļas ir “aizbēgusi” Lietuva, kura sev ir panākusi separātu nodaļu (6. nodaļa. *Lietuvas teritorijas zem Krievijas kundzības*), kas liek pēkšņi domāt, ka Lietuva vairs nav Baltijā, vai arī tās vēsture t. s. krievu laikos bijusi ļoti īpaša. Tālāk atkal visa Baltija ir apvienota vienā nodaļā (7.), stāstot par Pirmo pasaules karu (*Vejas Gabriel Liulevicius*).

³ Pistohlkors, Gert von (Hrsg.). *Deutsche Geschichte im Osten Europas. Baltische Länder*. Berlin: Siedler Verlag, 1994.

3. sējuma shēma jau ir krietni skaidrāka un loģiskāka – nodaļās *Neatkarība* (4.), *Otrais pasaules karš* (5.), *Padomju kundzība* (6.) un *Jaunā neatkarība* (8.) katrai teritorijai/valstij veltīta sava apakšnodaļa, kā arī vienmēr pēc tām seko vispārīga apakšnodaļa, kas skata visas trīs valstis lielākās dimensijās (*Baltijas valstis un Eiropa*; *Baltija un Otrais pasaules karš*; *Baltija kā Padomju Savienības daļa*; *Perspektīvas uz Eiropu: Baltijas zemes un eiropēiskā un transnacionālā sadarbība*).

Līdz ar to rodas zināma nepārliciecinātība, vai izdevuma veidotāji ir līdz galam pārdomājuši savu konceptu.

Diemžēl, tālāk iepazīstoties ar visām trim grāmatām, nākas secināt, ka lasītājam piedāvātais stāstījums diezgan bieži ir kā uz vieniem sāniem sagāzies siena vezums. Neapšaubāmi, tā ir bijusi šī projekta tēvu ideja un koncepts, tomēr rodas sajūta, ka publikācijas tapšanā iesaistītie spēki tikuši atlasīti pēc grūti saprotamas sistēmas. Kā liecina informācija titullapās, trīs sējumu izdevums tapis kā Līneburgas Ziemeļaustrumu institūta (*Nordost-Institut*) pasūtījums, līdz ar to tā radīšanā dominē vācu vēsturnieki, kas ir dabiski. Starp autoriem atrodami arī baltieši, tomēr ir grūti saprast viņu pieaicināšanas un iesaistīšanas kritērijus, jo igauņu pētnieku līdzdalība ir krietni lielāka nekā latviešu un lietuviešu. Līdz ar to ne visi aspekti vienmēr ir apskatīti pilnvērtīgi. Acīmredzama ir ne vienmēr laba citu Baltijas valstu historiogrāfijas pārzināšana, kā rezultātā vairāki raksti uzbūvēti uz samērā veciem pētījumiem, ignorējot jaunākās publikācijas, kaut liktos, ka 21. gadsimtā sapulcināt vadošos un zinošākos pētniekus nevarētu būt īpaša problēma. Loģiski, ka igauņu kolēģi labi pārzina igauniski rakstīto historiogrāfiju, kamēr latviešu valodā tapusi literatūra ir mazāk un brīžiem šķiet – vispār nav zināma. Rezultātā dažbrīd ir vairāk akcentēta viena no Baltijas teritorijām, kamēr cita/citas ir skatītas virspusēji vai vispār aizmirstas.

Tajā pašā laikā ir atzīmējami vairāki pozitīvi aspekti. Ļoti noderīgas ir ievietotās kartes, tomēr šķiet, ka visi trīs sējumi tikai iegūtu, ja tie būtu papildināti ar ilustrācijām.

Līdz ar to vāciski lasošs interesents ir ieguvis samērā apjomīgu papildinājumu, lai labāk iepazītu Baltiju un tās vēsturi. Piedāvātais materiāls ir augstā zinātniskā līmenī, ar apjomīgu zinātnisko aparātu, kas gan, kā jau tika norādīts, ne vienmēr ir pilnīgs, dažbrīd arī var teikt, ka tendenciozs, izejot no attiecīgā raksta autora izcelsmes. Tajā pašā laikā šie trīs sējumi varētu kalpot kā norāde, ka arī Latvijas

vēsturniekiem jau sen ir nobriedusi nepieciešamība uzrakstīt un izdot savu akadēmisku vēsturi, kurā būtu piedāvāti jaunākie pētījumu rezultāti.

© 2022 Gvido Straube

Latvijas Universitāte

Raksts publicēts brīvpieejā

saskaņā ar Creative Commons

Attiecinājuma-Nekomerciāls 4.0 Starptautisko
licenci (CC BY-NC 4.0)

This is an open access article licensed
under the Creative Commons Attribution 4.0
International License (CC BY-NC 4.0)

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)